

Rūta Ragauskaitė

Pardavimų vadovė, 28 m.

Liepos 18 d., ketvirtadienis

Ryte atvykę po bemiegės nakties susitikom su Lietuvos atstovais ambasadoje. Kartu nuvykome į moterų lagerį Alžir, kur buvo kalinamos politinių kalinių žmonos. Lageris buvo skirtas vien moterims, čia jos dirbo ūkio darbus, siuvo drabužius. Kai kurios metų metus praleido tamsiuose drėgnuose lageriuose. O jame dažniausiai atsidurdavo inteligentų žmonos. Tai reiškia, kad ne visos mokėjo ir ūkio darbus, nebuvo pratę prie sunkių sąlygų. Baisiausia išgirst buvo, kad prižiūrėtojai jas prievartavo. O pagimdžius vaikus, vos kartą per dieną motinos galėjo juos aplankyti. Mažam kūdikeliui vienas susitikimas su mama per dieną? Todėl jų mirtingumas buvo toks didelis. Lageryje nei gydytojo, nei sąlygų užauginti sveiką vaiką nebuvo. Protu sunku suvokt, kaip jautėsi moterys, pažemintos ir išniekintos, likimo ir sistemos nuskriaustos. Ir kokį nužmogėjimą jos patyrė.

Per pietus vykom apžiūrėti Astanos kapinių. Kokios jos kitokios nuo mums įprastų! Ir kokios negyvos. Žinau, kad gyvybė kapinėse skamba keistai, bet jos tokios apleistos, kad atrodo, jog mirę ne tik ten palaidoti žmonės, bet ir atsiminimai apie juos.

Kapinės apaugę aukštomis žolėmis iki liemens, tankiais krūmais ir net medžiais. Pradėjom paieškos darbus. Bet kaip ieškoti ir nepraleisti užrašų ant antkapių? Atrodo, pasiskirstai po eilę ir eini. Bet eilė pasibaigia už trijų žingsnių. Kapai išdėlioti nelygiom linijom, rodos, net padrikai išmėtyti. Vienas kapas kitu užstatytas, praėjimo nėra. Negana, kad kapinėse tvarkos nėra ir vienas kapas su kitu ribojasi, jie dar apstatyti aukštomis tvorelėmis. Nei jų perlipsi, nei apeisi. Taip ir klaidžioji kapinių labirintuose.

Ir dar tos šiukšlės kur bepasisuksi... Vidury kapinių, tarp kelių kapų, šiukšlynas. Pilna plastikinių gėlių ir vainikų. Apteršta viskas ir neprižiūrėta. Sakyčiau, kad kapinių priežiūros tradicija kitokia nei pas mus, bet jos visai nėra.

Vakare įsikuriam Karagandoj. Čia geriau nei maniau, vis ne vidury lauko. Egidijus net dušą mums sumontavo.

Jėgų nebėra, o dar tik pirma ekspedicijos diena. Kaip kitas 9 reikės išgyvent? Viskas, ko noriu, tai miegas. Ir jam mažai laiko lieka. Ryt anksti keliamės.

Liepos 19 d., penktadienis

Ryte važiuojam į Dolinką. Ten buvęs Karlago (lagerių tinklo) centras, valdybos pastatas. Pirmosios ekspedicijos filme matėme jį apleistą ir apgriuvusį, o dabar ten puikiai renovuotas, gražus pastatas. Bet kažkaip nejauku jame. Ir tas išpuošimas toks, kuriuo net grožėtis kažkaip neskanu, kai žinai, kad tame Karlago centre sprendėsi žmonių likimai ir iš ten buvo skirstomi nurodymai.

Aplankėm ir Mamočkino kapines. Skaudus memorialas. Nesinori nei galvot su kokiais jausmais turėjo gyvent moterys, kurių vaikai ten atgulė. Praėjusių metų ekspedicija ten pastatė kryžių. Stovi, žiūri ir supranti šios misijos prasmę: neužmiršti, pažymėti, įprasminti ir priminti.

Mes praktiškai visą dieną šiandien praleidom Michailvos kapinėse. Jos milžiniškos. Eini eini, galo nematai. Išėini už tvoros, nebesupranti, kuria kryptimėjai ir kaip čia atsiradai. Į šias kapines atvykom Jurgio Dirvonskio prašymu. Ieškojome jo mažos dukrytės antkapio, kurį jis pats pastatė. Turėjau susitikimo metu nufotografuotą nuotrauką. Kapinėse kapelio neradom, bandėm eiti aplink visas kapines palei tvorą ir ieškoti nuotraukoj esančio pastato fragmento. Bet nieko panašaus aplink kapines neradom. Grupė kuriam laikui buvo skilusį, susitikę dar papplepėjom, per dieną tikrai pavargom. Kol laukiam kitų, palypėjau ant bėgių pasižiūrėti į kapines iš aukšto. Gražiai saulė leidosi, pasikviečiau ir kitus pasižiūrėti, kaip gražu gali būt net ir šiamenykiame kraštovaizdyje, kur šalia kapinių matosi šachtos ir apgriuvę pastatai. Mums besižvalgant, Egidijus pastebėjo panašų į nuotraukoje esantį pastatą. Vis bandėm suprast, iš kurio kampo galėjo būt daryta nuotrauka. Arnoldas sakė, kad kapinės kitoj pusėj bėgių buvo šukuotos ir tvarkytos pernai metais. Bet vis tiek trumpam nubėgom jų apžiūrėti.

Deja, mūsų pastangos bevaisės. Gal kitą dieną pavyks sugrįžt, nes iki galo taip ir neaišku, ar nuotrauka iš šių kapinių daryta.

Liepos 20 d., šeštadienis

Šiandien susipažinom su Dmitrijum Rugin, jo tėtis buvo politinis kalinys. Dmitrijusdaugybę metų buvo šachtininkas. Paskui per meilę gamtai ir norą būti joje atrado fotografiją. Dabar yra vienas iš dviejų „National Geographic Kazakhstan“ fotografų. Šiltas ir geras žmogus, man atrodo, kad kiekvienam buvo malonu bendrauti, net jei mus šiek tiek skiria kalbos barjeras. Mes dar apsilankėm šachtoje. Įdomi patirtis. Kažin ar kitom sąlygom kada būčiau apsilankius tokioj vietoj. Ten, atrodo, sustojęs laikas. Taip niekas ir nekeista, nerenovuota nuo pat įsikūrimo pradžios. Ir žmonės atrodo baisiai nelaimingi. Kaip tu būsi laimingas, praleidęs 8 ar 9 valandas tamsoj, po žeme. Slogus darbas.

Apsilankėm dar ir Saranės kapinėse, kur praėjusiais metais komanda statė kryžių.

Diena super karšta, o mus, kuo toliau, tuo labiau kamuoja nuovargis ir miego stoka. Galima sakyti, kad net apsišaukiame diskutuoti, kaip toliau planuoti dienotvarkę: keliauti į stovyklą ir pradėti kryžių ar toliau ieškoti Jurgio dukters kapo ir kryžių daryti naktį, tamsoje ir dar miego sąskaita.

Visgi mes misijoje. O tos misijos esmė žmonės ir jų prašymai. Ir tai, kas jiems brangu. Tad sukaupę jėgas vykome atgal į vakar trumpai apžiūrėtą vietą. Šiandien turime rasti kapą iki kol saulė nusileis. Negalime grįžti namo jo nesutvarkę ir nepalikę lietuviškos trispalvės juostelės. Ilgai vaikštome po kapines, randame nemažai lietuviškų, pernai metais rastų, sutvarkytų ir pažymėtų kapų. Saulė leidžiasi, kapinės apaugusios, praeiti sunku, vilties rasti kapą vis mažiau ir mažiau. Blaškomės padrikai, atrodo, vieni kitų stengiamės ieškoti labiau nei kapų. Nesinori jose pasimest ir pasiklysti, visgi nei telefono, nei kitos įrangos neturim. Bet staiga per kapines išgirstu tylų aidą „radom“. Koks geras jausmas. Be žodžių visi pasileidom bėgti link to garso. Man atrodo bėgom su šypsena ir jauduliu ir pamačius Egidijaus akis, toks gėris ir šiluma užėjo. Dabar ir mūsų ekspedicija tikrai prasminga. Tvarkom, valom, antkapio vis daugiau ryškėja. Vos keli žingsniai į šoną, praėjusiais metais

sutvarkytas kapas. Visai šalia kitas lietuvis palaidotas. Bet „Misija Sibiras‘18“ apie tai žinoti negalėjo. Ant Jurgio mergaitės kapo nebebuvo lentelės su vardu. Antkapis visai kitoks nei nuotraukoje. Susmukęs, pranykęs. Aplink nėra tvorelės, tas kryželis atrodo lyg vėjo atneštas, visai ne savo vietoje. Šonuose dideli antkapiai apjuosti tvoromis, o šis toks vienišas. Aptvarkėme, kiek galėjom, užrišom juostelę. Leidosisaulė. Vienas po kito ėmėm gaudintis. Tos akimirkos jausmas ir vaizdas, vieningumas ir pasididžiavimas, užuojauta ir tuo pačiu palaima, matyt, liks visam gyvenimui. Sandra paskambino Jurgiui, pranešė žinią, kad jo prašymą mums įgyvendinti pavyko. Susigraudino ir Jurgis, visa širdim padėkojo. O mums, man atrodo, nebereikėjo jokių padėkų, nes dabar į priekį vedė prasmė. Vakare grįžę, atrodo, iš naujo radom jėgų. Pradėjom daryti koplytstulpį. Laikas spaudžia, procesas ne toks greitas, kaip norėtume. Tikiuos šiandien pasistūmėsime į priekį, o ryt pavyks jį užbaigti. Nieko naujo, bet aš labai noriu miego. Taip, kad atrodo pasidėsiu galvą ant šitos knygelės ir kelių ir užmigsiu čia, prie laužo.